

Іде 1945 рік.

26 травня до Нергольма приїхав начальник поліційного відділку Арендала і повідомив нам із дружиною про хатній арешт на тридцять днів. Заздалегідь мене про це ніхто не попереджав. На його вимогу дружина віддала йому мою вогнепальну зброю. Потім я мусив писати начальникові поліційного відділка, що маю ще два великі пістолети з часів останньої олімпіади в Парижі, мовляв, він може забрати їх, якщо хоче. Водночас я додав, що хатній арешт, очевидно, не слід розуміти буквально, адже я мав довкола садиби чималенько землі, і все треба тримати на оці.

За якийсь час навідався помічник ленсмана з Ейде й забрав обидва пістолети.

* * *

14 червня мене повезли з дому до лікарні в Гримстад, а мою дружину за кілька днів перед цим упекли до жіночої в'язниці в Арендал. Тож тепер я більше не мав змоги порядкувати на хуторі. Ця ситуація вкрай недоречна, адже тимчасовим управителем там лишився всього-на-всього молодий хлопчина. Але на те не було ніякої ради.

У лікарні одна з молоденьких медсестер поцікавилася, чи не хотів би я відразу лягти, оскільки в «Афтенпостен» писали про те, що в мене «цілковите виснаження» і мені «потрібна опіка».

— Господь з вами, дитино, я не хворий, — відповів я, — у цій вашій лікарні немає здоровішої за мене людини, я просто глухий!

Вона, либонь, подумала, що я вихваляюся, і не захотіла заходити зі мною в розмову. Атож, вона не захотіла зі мною говорити, і такого мовчання дотримувалися всі медсестри, поки я перебував у лікарні. Єдиним винятком серед них виявилася старша медсестра, сестричка Марія.

* * *

Я тиняюся територією лікарні. На пагорку стоїть давня будівля, а в долині новіша — то, власне, і є лікарня. Я живу на пагорку сам як палець, на другому поверсі мешкають три юні медсестри, й більш нікого в будинку немає.

Я ходжу собі й роздивляюся. Тут усюди багато дубів-велетнів, а також немало таких, що хтозна-коли були зрубані, і тепер від їхніх пеньків угору повиганявся буйний густий молодняк, з якого так нічого й не виросте. На заході видно невеличкі хутірці.

Поліціант, котрий привіз мене сюди, попередив, що мені заборонено «покидати лікарню». Мабуть, і цю заборону не варт було розуміти буквально, але я поклав собі бути слухняним, взірцевим арештантом і навіть не наважувався відходити кудись ані на крок. А втім, дивно, в жодній країні я ніколи не мав жодних справ із поліцією, хоч удосталь намандрувався світом, ба — навіть більше: моя нога ступала на чотири з п'яти континентів, от лиш тепер, на схилі віку, я став арештантом. Ну що ж, те, що судилося, повинно статися ще до моєї смерти.

* * *

Я тиняюся день крізь день. Три юні сестрички — радше, практикантки — підіймаються по черзі на пагорб, приносять мені їсти і, крутнувшись на підборах, зникають з очей.

— Красненько дякую! — гукаю їм услід.

Тут трохи самотньо, та мені не звикати до самоти, вдома також зі мною не говорять, бо я глухий, мов тетеря, і всіх обтяжую. Попоївши, я виношу тацю з порожнім посудом у коридор, звідки вони його забирають.

Потім мені доводиться або знов іти надвір, або сідати розкладати пасьянс. Я не захопив із собою нічого читати, а мої газети не надходили. За кілька днів я питаю одну дівчину:

— Я бачив, що заходив листоноша, хіба мені не було ніяких газет?

На мою втіху вона не мовчить і відповідає голосно й розбірно:

— Вам не можна читати газет!

— Та невже? Хто це сказав?

- Начальник поліційного відділка Арендала.
- Он як. Красненько дякую.

Проте старша медсестра знаходить вихід, вона мені дозволяє покопатися в шафі з давніми книжками й підшивками газет. Он воно як, великодушні люди надарували лікарні шкільних підручників, журналів для дітей та молоді, оправлених романів, що виходили в журналах, видання «Для бідних та багатих», «Розмова», «Свангеліст», і між усім тим я знаходжу один скарб — книжку Топсе*.

Я лаштуюся читати помаленьку, щоб розтягнути надовго, передусім я багато очікую від романів із «Моргенбладет». Мені впадає у вічі, що вони з бібліотеки Сміта Петерсена. Колись цей Сміт Петерсен жив у Гримстаді й був пан на всю губу.

Та попри всі мої наміри розпланувати своє читання, я з жадобою накинувся на книжку Топсе й проковтнув її одним духом. Того Топсе, про якого Брандес* не хотів писати. Нині їх обох немає на світі.

* * *

Приходить поліціант, ставить мені низку запитань і нотує мої відповіді. Мене те ніщо не цікавить. Здається, владі конче треба знати, яким майном я володію, адже «Моргенбладет» оповістила про мої «великі статки». Я перелічив те, чим володію.

Потім кілька днів стояло затишшя, хіба що один поліціант приїздив із «ухвалою про управління майном», а другий — із «постановою про притягнення до громадянської відповідальності».

– Мені б так хотілося володіти вашим чудовим велосипедом, — зірвалося у мене з язика.

– Ви не хочете прочитати постанову? — спитав поліціант.

– Авжеж, але не зараз.

* * *

23 червня мене повезли до судового слідчого.

Він одразу ж зустрів мене усмішечкою:

– А ви, певно, маєте більше грошей, ніж зізналися?

Я трохи сторопив і подивився на того чоловіка:

— Я не сиджу на купі грошей, — відповів.

— Та ні, але...

Той мій статок, про який я заявив, становить десь 25 тисяч готівкою, 200 акцій в «Гюллендалі*» та хутір Нергольм. І квит.

— Як же тоді авторські права?

Гаразд, якщо судовий слідчий скаже мені щось про авторські права в нинішній час, я буду йому вельми вдячний. Здається, тепер моя письменницька фортуна відвернулася від мене.

Та, Господи, як же я його розчарував! І як розчарував усіх решту, тих, хто сподівався запхнути носа до мого «великого статку». Що й казати, мій статок не просто великий, а величезний. Я не маю аніякого бажання забирати його з собою в могилу.

Допит був добропристойний і несутній. На чимало запитань слідчого я відповідав ухильно, щоб зайве не дратувати цього зичливого пана. Судовий слідчий Стабель фанатично ненавидить Німеччину, а ще він вірить, хоч його віра завбільшки з гірчичне зерно, у благородне й безперечне право союзників здолати німецьку націю і стерти її з лиця землі. Крім усього того, про що вже було надруковано в пресі, я назву кілька деталей.

Він спитався моєї думки про товариство націонал-соціалістів, яке я відвідував у Гримстаді.

Я відповів, що в тім товаристві були достойніші за мене люди. Але змовчав про те, що там було не менше чотирьох лікарів, бо не хотів нікого називати конкретно.

До нього доходили чутки, що загалом я був надто добрий для того, щоб належати до нацистських змовників.

— Там також є судді, — сказав я.

На жаль, є. А як я ставлюся до тих жахливих злочинів німців у Норвегії, які нещодавно розкрилися?

Оскільки начальник поліційного відділка заборонив мені читати газети, то я сном-духом ні про що не знав.

Невже я не знав про вбивства, терор, катування?

Ні. Я краєм вуха почув про це лишень перед своїм арештом.

— Так от, солдат-найманець на прізвище Тербовен, що отримував накази від самого Гітлера, протягом п'яти років катував і вбивав норвежців. Але ми, хвалити Бога, витримали. Ви вважаєте німців культурною нацією?

Я не відповів.

Він повторив запитання.

Я подивився на нього і нічого не відповів.

— Якби я був начальником поліційного відділка, то дозволив би Вам читати всі газети. Ваша справа відкладається до 22 вересня.

* * *

І так три місяці.

Я читаю, тиняюся без діла і розкладаю пасьянс.

Щоб трохи розім'яти ноги на своїй украй обмеженій території, я дряпаюся аж на вершину гірського пустища. Пагорб дуже крутий, і мені де-не-де доводиться долати його за допомогою гострої палиці, щоб не зісковзнути вниз. І це ще не все: у мене так жахливо паморочиться голова, що хочеться блювати, і я з усіх сил тамую нудоту. Мабуть, запізно в житті я почав ці свої сходження на гору. Я мандрую сюди кожен божий день, і в мене виходить дедалі краще, але тільки-но вибираюся нагору, в мене тремтить все тіло.

На вершині гірського пустища рівно як на долоні. Я сідаю тут, і мені видно вежі маяків при вході до Гримстада й завдовжки з кілька миль протоку Скагерак. Спершу мені треба спокійно посидіти, і я сиджу й відхеуюся, хоч мій мозок працює мов заведений. Я дивлюся на годинник — отакої, я витратив на сходження сюди всього-на-всього кілька нещасних хвилин, а тепер сиджу собі на вершині й тішуся, ніби здійснив бозна-який подвиг. Для того, щоб усе скінчилося щасливо, я вирішую спуститися вниз іншим боком пагорба і непоміченим пробратися в лікарню.

Ну от, я спускаюся без жодних проблем. Але тут переді мною виростає якась дорога, і я боюся нею іти, щоб когось там не стріти. А коли зиркаю на годинник, то розумію, що на таку мандрівку часу в мене обмаль — отже, мені все-таки доведеться повернутися назад і знов іти пустищем.

Для мене й це було завиграшки, хоч один раз я по-дурному гепнувся і підвередив руку. А завершити цю круту мандрівку до лікарні вдалося тим, що я сів на купу листя та хмизу й з'їхав донизу.

Атож, усе це я дуже непогано зметикуював і здійснив, що там казати. І відтоді я нічого не міняв у своїх прогулянках. Непокоїло мене лише те, що поліція може навідатися в лікарню за моєї відсутности.

Проте, коли за кілька днів і тижнів я став міркувати, чи корисні мені ці мандрівки гірським пустищем, то не відчув великого задоволення. Для моїх м'язів, рук та ніг це все-таки невідходяще заняття, я страшно стомлювався, мене кидало в піт і виснажувало так, що тіло ставало гумове. А ноги однаково німіли. До того ж мої черевики, не витримавши такого випробування, геть розлізлися. А інших черевиків я не мав.

Старшу медсестру випадає бачити вкрай рідко. Їй майже ніхто не допомагає, тож доводиться самій куховарити. Але одного разу, запримітивши мене, вона заявила без усіляких передмов, щоб я більше гуляв надворі. Тоді показала гарну довгу дорогу, що вела до спаленої дотла вілли Сміта Петерсена й порадила мені туди прогулятися.

— Зважу на ваші слова, сестро. Красенько дякую.

Її порада мені неабияк допомогла, я міг ходити або швидко, або поволі, — як собі хотів. На одній садибі мене щоразу підстерігав якийсь песик і радо вибігав вітатися.

Однак мандрівок гірським пустищем мені не хотілося закидати цілком. Усе ж таки я сам їх завів у звичку, я пізнавав там кожне дерево й камінь, а крім того відчував, що довкола мене панує приємний шум, хоч я був глухий і більше його не чув.

* * *

Я сиджу на перехресті й тримаю в руках поштову листівку, на якій написав до Нергольма, щоб знайшли для мене вдома якісь черевики. І ось я чекаю, коли хтось ітимає до міста і зможе цю поштівку взяти.

Першим іде хлопчина років, певно, шістнадцяти — похмурий і негарний з лица, але я зводжуся на ноги, простягаю поштівку й питаю:

— Вибачте, чи не могли б ви кинути цю поштівку до скриньки?

Він сахається, його обличчя пересмикується, і ледве я закінчую фразу, як він щось бурчить і чимчикує собі далі.

— Чи, може, ви не до міста? — вибачливим тоном кричу я.

Він не відповідає, ніби то не до нього.

Якщо мені так не поталанило з першого разу, то я не наважуся заговорити до когось іншого і повертаюся в лікарню.

* * *

Немає жодного сумніву в тім, що цей хлопчина мене впізнав. Вочевидь, йому відомо, що я під арештом, і тепер він продемонстрував свою велику зневагу до такого штибу людей, як я.

Ну от, у Норвегії з'явився політичний в'язень. Донині про політичного в'язня ми читали тільки у якихось російських пригодницьких книжках, ми його ніколи не бачили і навіть не могли собі уявити. Якщо не брати до уваги Транерера, Кристіана Лофтгюса, Ганса Нільсена Гауге. Але нині з'явився той, кого ми беремо до уваги, він просто заповнює нашу Норвегію; кажуть, що він не один, їх, таких — сорок, п'ятдесят, шістдесят тисяч. А може, й набагато більше.

Нехай і так.

Люди пов'язують політичного в'язня з якимось кримінальним злочинцем, він, мовляв, никає з кулеметом на плечі і тримає напоготові фінський ніж, ну, а особливо його треба остерігатися дітям і молоді. Я те помітив за ці тижні й місяці, на таке гірко було дивитися. Що сталося б із тим хлопчиною, якби він чемно взяв мою поштівку? Втім, мене це якось не вражає. Щоправда, я зовсім не знаю, як мені послати поштівку. Відчуваю, що юні медсестри, які лаштуються до міста, не захочуть зайвого клопоту. І листоноша не візьме.

Я читаю, валандаюся без діла і розкладаю пасьянс.